

Proč Češi chtějí na Šumavě skutečný národní park?

Poslanecká sněmovna bude hlasovat o zákoně, který by měl stanovit nová pravidla pro národní park na Šumavě. Před podrobnou diskusí o paragrafech se musíme rozhodnout, jak vlastně chceme park spravovat.

Tento informační list shrnuje, proč si nejen vědci, Hnutí DUHA i jiné ekologické organizace, ale hlavně statisíce výletníků myslí, že by významná část národního parku měla být vyčleněna divoké přírodě – a proč by nový zákon neměl Šumavu otevírat mamutím developerským projektům.

Národní park Šumava

Šumava patří mezi klenoty českého přírodního dědictví. Střídají se tu tajemná rašeliniště a zbytky smrkových či bukových pralesů, divoké řeky, ledovcová jezera nebo kvetoucí horské louky. Domov tu mají desítky vzácných zvířat a rostlin, včetně rysů, losů a tetřevů, hořců nebo orchidejí.

Proto patří mezi nejpoblábnější místa u nás. Národní park každoročně navštíví asi dva

miliony turistů. Péče o vzácnou přírodu vytváří velkou ekonomickou příležitost pro horské obce.

První návrh na vytvoření národního parku padl přesně před sto lety. C.k. poslanci jej přednesli na Sněmu království Českého v září 1911. Poukazovali přitom rovněž na ekonomické přínosy:

„Nepatrný poměrně náklad na zřízení a upravení národního parku vrchovatě nahražen bude zvýšenou návštěvou cizinců i výletníků z naší říše, přinášejících s sebou vše oživující proud zlata, které stává se nepodceňitelnou složkou v peněžním obratu země celé.“¹

Šumavský národní park prosazoval také legendární profesor Julius Komárek. Nicméně park nakonec vznikl až po pádu železné opony v roce 1991. Poslanecká sněmovna bude v příštích měsících rozhodovat: Jak jej budeme spravovat?

Většinu české krajiny vytvořil člověk, bez péče se neobejde

Velká část české ochrany přírody spočívá v péči o kulturní krajinu. Nemálo naší fauny či flóry žije už po tisíceletí v místech, jež jsou dědictvím života a práce stovek generací lidí: na pravidelně kosených loukách a stráních, v umělých rybnících, listnatých hospodářských lesích, městských parcích nebo alejích podél silnic. Tisíce druhů motýlů, květin i ptáků by bez lidského hospodaření vymizely.

Proto rovněž kvůli ochraně přírody (ale samozřejmě nejen kvůli ní) potřebujeme, aby lidé nadále pečovali o českou krajinu, aby ji utvářeli a oživovali. Platí to vně národních parků – a platí to také v národních parcích. Platí to také na Šumavě, kterou člověk proměňoval po staletí. Bez luk, pastvin a horských vesnic by vypadala úplně jinak, než jakou ji všichni známe a chceme mít.

Proč si zřizujeme národní parky

Nicméně národní parky slouží hlavně jinému – a také důležitému – účelu.

Vybrané části národních parků mají vytvořit několik ostrůvků divoké přírody v české krajině: míst, kde se lidské zásahy omezí na cesty pro turisty, naučné stezky, vyhlídkové věže a informační tabule či přístřešky pro výletníky.

Vzniká tak unikátní příležitost pro rodinné výlety i pro náročnější túry. Na speciálně vylčeném ostrově můžeme poznávat, jak by česká krajina vypadala, kdyby ji nepřetvářel člověk. Můžeme tu sledovat přirozený koloběh života: pralesy s prastarými stromy, padlými kmeny a samovolně vyrůstajícími stromky; nespoutané potoky či řeky, jež si samy hledají cestu a mění koryto.

Takto pečovat o národní parky je v ostatních evropských zemích samozřejmostí. Dělají to tak v Německu či v Rakousku, ve Francii, Itálii nebo ve Švýcarsku, v Polsku, Nizozemsku i jinde. A dělá se to tak rovněž ve všech českých národních parcích.

Proto rovněž národní park na Šumavě vylčeno část území coby místa, kde turisté mohou obdivovat divokou přírodu. Platilo to po celou dobu od jeho vzniku, s jedinou výjimkou tříletého období 1999–2002. Divoká příroda je místem, kde si většina z nás odpočine, uvolní mysl a načerpá pozitivní energii.

Co radí vědci

Proto také dobrou péči o národní park doporučují špičkoví odborníci. Expertní stanovisko, které doporučuje ministři životního prostředí, aby odmítl kontroverzní kácení v jádrových částech parku, vydalo například české Centrum pro výzkum biodiverzity, jež tvoří 115 vědců, pět ústavů Akademie věd a tři univerzity (podrobnosti a další stanoviska vědců na www.sumava-kurovec.cz). Konkrétní kroky, jak zajistit ochranu národního parku, navrhla dvaadvacetičlenná Stínová rada NP Šumava, v níž zasedají docenti a profesori z vysokých škol, akademie i jiných výzkumných ústavů.

Řízená krajina je řízená krajina – a národní park je národní park

Můžeme se samozřejmě rozhodnout, že o naše horské lesy a rašeliniště budeme pečovat jinak, než doporučují vědci a než to dělají v národních parcích ostatních evropských států. Můžeme se rozhodnout, že na Šumavě přírodu budeme kompletně – nejen někde – řídit, regulovat a přetvářet. Bylo by to naprosto legitimní řešení.

Ale nebyl by to národní park. Není sebelepší důvod, abychom takto spravovanému území říkali „národní park“, protože národní park je něco jiného – stejně jako se označení „dálnice“ nepoužívá pro okresky či v budově s nápisem „nádraží“ obvykle není letiště.

Světový svaz ochrany přírody IUCN – mezinárodní organizace, jejímž členem je také Česká republika, kterou zastupuje ministr životního prostředí – vytvořila světové standardy pro jednotlivé typy chráněných území. Pokud chceme Šumavě říkat národní park, měli bychom (stejně jako ostatní země) dodržovat standardy národního parku. IUCN už vládu explicitně varoval, že podle jeho specialistů na chráněná území současné návrhy „nejsou v souladu...s prohlášením Šumavy za...národní park“.²

Národní park slouží lidem

Někteří poslanci – a nejen oni – ovšem mají poctivou obavu, co se se Šumavou stane, pokud o národní park budeme pečovat stejně, jako to dělají jinde. Proto je namístě se k těmto námitkám otevřeně postavit a jednu po druhé je probrat.

Především: místa ponechaná divoké přírodě nejsou místy bez lidí.

Národní parky mají sloužit turistům a otevřít přírodu lidem. Ponechání vybraných částí divočině se samozřejmě zamezí těžbě dřeva nebo regulaci řek – ale rozhodně neznamená, že by sem nemohli turisté. Právě naopak. Divoká příroda má poskytnout neopakovatelné zážitky návštěvníkům.

V hodně citlivých místech – třeba tam, kde hnízdí vzácní ptáci nebo roste velmi křehká vegetace – se samozřejmě musíme dohodnout na pravidlech, například kudy budeme chodit, abychom přírodu nepoškodili. Díky tomu pak můžeme v národním parku uchovat a spatřit například tetřevy a další vzácná zvířata. Ale to na věci nic nemění: výletníci jsou zde vítáni. Národní park je tu pro ně.

Hnutí DUHA před několika lety navrhlo, aby sněmovna ze zákona o ochraně přírody a krajiny úplně vyškrtla paušální klauzuli, podle které v takzvaných prvních zónách národních parků lze chodit pouze po značených cestách. Pokud jsou někde nezbytná nějaká pravidla, měla by vznikat v nutných případech a pro konkrétní místa, nikoli předem a plošně.

Turisté nechtějí lunapark na Šumavě

Někteří developeři chtějí na Šumavě budovat nové projekty: lanovky, sjezdovky či mamutí turistická střediska. Důležitou otázkou nového zákona bude, jestli sněmovna park otevře takovým stavbám. V národním parku by však neměly mít místo a lidé je tam nechtějí.

Potvrdil to nezávislý výzkum, který pro Hnutí DUHA udělala sociologická společnost Focus. Celkem 68 % respondentů si myslí, že v národním parku by měla mít přednost ochrana přírody i na úkor rozvoje různých nových projektů, které podpoří turistický ruch. Naopak nové lanovky, sjezdovky a podobné záměry podporuje pouze 21 % Čechů a Češek.³

Živelná výstavba by proměnila Šumavu v lunapark. Ale turisté chtějí v národním parku obdivovat divokou přírodu, nikoli chodit od atrakce k atrakci. Naší společné krajiny si váží a chtějí o ni pečovat. Při vši úctě k developerům: národní park patří lidem a lidé zde jejich megaprojekty – které by vznikaly na státních pozemcích – nechtějí.

Prales se rychle obnovuje

Součástí přirozených proměn pralesní přírody, jež ve vybraných částech národního parku chráníme, patří také jevy, kterým se v normálním hospodářském lese (sloužícím k pěstování dřeva) snažíme zabránit: větrné polomy, laviny či rozmnožení kůrovce. K životu pralesa patří odnepaměti a horská divočina by bez nich nebyla divočinou.

Nicméně v horských smrčínách to znamená, že část smrků někdy odumře. Kůrovec průběžně napadá polomy či staré nebo jinak oslabené stromy. Odstraňuje tak neživotaschopné jedince, kteří uvolňují místo mladým. Někdy se však rozmnoží a napadne též zdravé kusy. Proti kůrovci nastupují jejich přirození nepřátelé. Brouci se stávají potravou pro nespočet druhů ptáků i dravého hmyzu: pěnkavy, sýkory, strakapoudy, datly a datlíky, šoupálky, brhlíky, pestrokrovečnický, dlouhošijky, lumčíky, chalcidky, stěvlíky, drabčíky, mravence a další.⁴ Na Šumavě se to tak opakovaně dělo po tisíciletí.⁵

Co se tedy s pralesem stane? Pod ochranou suchých kmenů opět vyrůstají mladé smrčky. Na jednom hektaru podle sčítání nyní roste průměrně 4849 stromků.⁶ Zadarmo vzniká nový, odolnější les. Vývoj přírody pokračuje.

Odumřelé stromy chrání semenáčky před extrémním větrem a sněhem. Také umožňují život tisícům druhů hub, hmyzu a mikroorganismů, které se podílejí na rozkladu dřeva. Tím se uvolňují důležité živiny, jež se vracejí do půdy, odkud je mohou čerpat mladé rostoucí stromy.

Okno do středoevropské divočiny je zážitek, který turisty fascinuje. V anketách často říkají, že je další vývoj pralesovité džungle zajímavá a že se přijdou podívat znovu.

Během průzkumu, který uspořádalo Hnutí DUHA ve spolupráci se současným vedením národního parku, 71 % návštěvníků Šumavy uvedlo, že na předem dohodnuté ploše národního parku by člověk měl ponechat přírodu bez lidského zásahu.⁷ Navíc čtyři z pěti respondentů řekli, že by divoká krajina měla tvořit více než 30 % parku.

Listnaté lesy by na vrcholcích Šumavy nerostly

Někteří lidé namítají, že na Šumavě původní lesy nejsou: prý zde rostou umělé smrkové monokultury, takže zde nelze obnovit přirozené proměny pralesního ekosystému.

To je omyl. Platí to pouze pro lesy v nižších částech národního parku, kde opravdu původně rostly smíšené porosty buku, jedle a smrku. Zde proto správa parku musí nejprve dosázet listnáče.

Ale vysokohorské lesy na vrcholcích Šumavy skutečně po tisíciletí tvořily přirozené smrčiny.⁸ Buky nebo jedle (stejně jako duby nebo třeba palmy) by zde v přirozených podmínkách vůbec nerostly: je tu na ně příliš chladno.

Navíc analýza letokruhů 9588 pařezů či pahýlů zjistila, že smrky na Šumavě dosahují stáří kolem 400 let a někdy dokonce překračují hranici 500 let⁹ – takže očividně nemůže jít o vypěstované schwarzenberské porosty z devatenáctého století.

Alternativa: vykácené, holé kopce

Řada lidí by dávala přednost, kdyby v horách namísto nově vyrůstajícího pralesa raději zůstaly zelené, staré smrčiny. Ale to prostě nejde – pokud nemáme po ruce kouzelnou hůlku. Pokud kůrovec napadne lesní porost, smrky prostě odumřou. Jsou pouze dvě možnosti: (a) mohou odumřít, aby pod nimi rostly nové stromy, nebo (b) les vykácíme a vznikne vyholená paseka.

Takže si musíme vybrat mezi dvěma alternativami: buď v některých částech Šumavy budou suché kmeny a pod nimi vyrůstající smrčky, nebo tu vzniknou holé, vykácené kopce. Třetí možnost není.

Vinou velkoplošného kácení už v národním parku vzniklo 6000 hektarů pustých, bezútešných pasek. Prudké slunce na holých plochách sterilizuje a degraduje lesní půdu, kterou pak odplavuje déšť. Ptáci, kteří by mohli přinést semena nových stromů, na pusté holiny nelétají. Nákladně vysazeným mladým stromkům chybí ochrana souší i živiny z tlejícího dřeva.

Navíc holiny otevírají cestu vichřicím, které potom kácejí sousední lesy jako domino. Orkán Kyrill v lednu 2007 doslova rozmetal lesy, kde se předtím kácely kůrovcem napade-

né stromy. Ale v místech nenarušených těžbou způsobil jen malé škody. Je to dobře vidět například v Trojmezenském pralesu u Plešného jezera, který před motorovými pilami uchránili ochránci přírody, vědci a místní lidé v létě 1999.

Polomy, jež způsobila kombinace vichřice s holinami vykácenými během zásahů proti kůrovci, na Šumavě zahubily více stromů než kůrovec samotný.

Okolní lesy je potřeba (a lze) před přírodou chránit

Pokud ve vybraných částech národního parku necháme volnou ruku přírodě, kůrovec by se mohl rozšířit do okolních komerčních lesů, jež slouží pěstování a těžbě dřeva. Proto je nutné okolo zóny, kterou správci parku ponechají divoké přírodě, vytvořit ochranný pás. Lesníci zde důsledně pokácejí každý napadený strom. Pás nemusí být příliš široký, protože většina kůrovců aktivně neulétne více než 500 metrů.

Závěr

Proto přírodovědci či ekologické organizace a hlavně statisíce výletníků, milovníků Šumavy chtějí, aby péče o národní park zajistila ochranu vzácné přírody i služby pro turisty.

První evropský národní park vznikl v roce 1909 a nyní jich jsou více než čtyři stovky. Měli bychom si přestat myslet, že všichni ostatní to dělají špatně a my jediní jsme přišli na správný – přesně opačný – recept.

Prameny

1. Záznam z 8. schůze Sněmu království Českého 1908-1911, 23. září 1911
2. Nikita Lopoukhine, předseda Světové komise pro chráněná území, IUCN: dopis Kateřině Sequensové, velvyslankyni Stálé mise České republiky při Úřadovně OSN a ostatních mezinárodních organizacích v Ženevě, 17. února 2012
3. Kompletní průzkum na www.hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/typo3/vyzkum_sumava2011.pdf
4. Nierhaus-Wunderwald, D. (1996): Die natürlichen Gegenspieler der Borkenkäfer, Wald und Holz 74: 8-14
5. Svoboda, M. (2006): Rekonstrukce režimu narušení (disturbancí) horského smrkového lesa na základě historických podkladů, in: Neuhöferová, P. (ed.): Historie a vývoj lesů v

- českých zemích. Sborník z konference, Srní, 17.–18. 10. 2006, Katedra pěstování lesů FLE ČZU v Praze, Praha
6. Čížková, P. (2010): Biomonitoring lesních ekosystémů v NP Šumava, Lesnická práce 89/1
 7. Kompletní výsledky ankety z léta 2011 na: www.hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/2012/10/anketa_sumava_2011.pdf
 8. Neuhäuslová, Z. (ed.) (2001): Mapa potenciální přirozené vegetace Národního parku Šumava. Textová část. The Map of Potential Natural Vegetation of the Šumava National Park. Explanatory text. Karte der potentiellen natürlichen Vegetation des Šumava Nationalparks. Erläuterungstext, Silva Gabreta Suppl. 1/2001: 22-25, 85-88, 140-144
 9. Hubený P., et Čížková, P. (2010): Věková struktura lesů Šumavy, Správa NP a CHKO Šumava, Vimperk

NADACE
PARTNERSTVÍ

Tento materiál byl vytištěn díky
finanční podpoře Nadace Partnerství

Vydalo Hnutí DUHA, říjen 2012

Hnutí DUHA
Friends of the Earth Czech Republic

A› Údolní 33, 602 00 Brno
T› 545 214 431
E› info@hnutiduha.cz
www.hnutiduha.cz

Hnutí DUHA prosazuje zdravé prostředí pro život, pestrou přírodu a chytrou ekonomiku. Dokážeme rozhýbat politiky a úřady, jednáme s firmami a pomáháme domácnostem. Našich výsledků bychom nedosáhli bez podpory tisíců lidí, jako jste vy.